

Germán Jiménez Montes, *A Dissimulated Trade. Northern European Timber Merchants in Seville (1574-1598)* (Leiden: Brill, 2022). 260 p. ISBN 9789004460188.

DOI: 10.52024/tseg.14478

Hoe slaagde een groep *flamencos* – Vlaamse, Nederlandse en Duitse migranten – in Sevilla erin om, net op het moment dat de Nederlandse Opstand uitbrak, de strategische handel in grondstoffen voor de scheepsbouw in handen te krijgen en waarom liet de Spaanse monarchie dit toe? Deze vraag staat centraal in *A Dissimulated Trade*. Het boek is de handelseditie van een proefschrift dat in 2020 werd verdedigd aan de Universiteit van Groningen. In dit werk schetst Germán Jiménez Montes een microgeschiedenis van 30 *flamencos* die actief waren in de houthandel in Sevilla tussen 1574 en 1598. Het onderzoek maakte deel uit van het interdisciplinaire project ForSeaDiscovery onder leiding van Ana Crespo Solana waarin het belang van producten uit de bosbouw voor de ontwikkeling van het Portugese en Spaanse overzeese rijk wordt onderzocht.

In zes hoofdstukken reconstrueert Jiménez Montes de socio-economische organisatie en commerciële strategieën van deze *flamencos*. Het eerste hoofdstuk behandelt de drie handelsembargo's die Filips II uitvaardigde om de handel met de opstandige Nederlanden te verbieden, en de impact die zij hadden. Volgens Jiménez Montes specialiseerden de onderzochte *flamencos* zich in de handel in Baltisch en Scandinavisch hout, als gevolg van de toegenomen vraag in de scheepsbouw die op haar beurt veroorzaakt werd door de oorlog in de Nederlanden en de toenemende handel met de Amerika's. Het tweede hoofdstuk focust op de migratie van deze *flamencos* naar Sevilla en de relatie van deze groep met het stadsbestuur van deze stad. Jiménez Montes betoogt dat er weinig verschil zit tussen de migratie van de *flamencos* naar Sevilla voor dan wel na het uitbreken van de Opstand. Het stadsbestuur van Sevilla lobbyde ten voordele van deze groep handelaars en bestempelde ze als goed geïntegreerd, loyaal en katholiek om zo ook de handelsbelangen van de stad te beschermen. Het derde en vierde hoofdstuk focussen op de handelsstrategieën van deze groep, door nadruk te leggen op enerzijds de rol van de families binnen de handel en anderzijds de partnerschappen die werden aangegaan met niet-familieleden, bijvoorbeeld via volmachten. Volgens Jiménez Montes vormde de handel eerder familiebanden dan

andersom. Vernieuwend is zijn aandacht voor bedienden en slaven in de huishoudens van deze *flamencos*. Vervolgens handelt het vijfde hoofdstuk over de relatie tussen Andalusië en de Noord-Europese markten en meer specifiek over de handelsbanden tussen Sevilla en Amsterdam. In het zesde en laatste hoofdstuk komt de bevoorrading van hout aan de private en publieke scheepsbouw aan bod. Jiménez Montes belicht hier de rol van de groep *flamencos* bij het consolideren van Sevilla als centraal knooppunt in het Spaanse maritieme rijk onder Filips II. De groothandel in maritieme producten die zich in Sevilla ontwikkelde en gedomineerd werd door deze groep *flamencos* – terwijl de schepen zelf aan de Cantabrische kust werden gebouwd –, ondersteunde volgens de auteur mede de rol die Sevilla als administratieve hoofdstad van de handel met de Amerika's verkreeg. Ook toont hij aan dat deze *flamencos* door hun goede integratie toegang kregen tot nochtans beschermde handel met de Amerika's. Als eindconclusie besluit Jiménez Montes dat het succesvol lobbywerk van het stadsbestuur van Sevilla bij de Spaanse koning ten voordele van de bestudeerde *flamencos* aantoont dat de Spaanse monarchie de capaciteiten had om te reageren op de veranderende militaire en economische omstandigheden.

Om dit uitvoerig beeld van het – economische – leven van deze groep migranten te kunnen schetsen, baseerde Jiménez Montes zich op 3680 notariële akten allemaal afkomstig uit één notariskantoor dat vlak bij de *Atarazanas* lag. Deze *Atarazanas* was de oude scheepswerf van Sevilla die in de zestiende eeuw werd omgebouwd tot pakhuizen voor de opslag van hout en van waaruit deze groep *flamencos* opereerde. Deze notariële akten werden verder aangevuld met archieven uit Amsterdam, de *Archivo General de Simancas*, de *Archivo General de Indias* en consulteerde hij de online database van de Sonttol. Het verhaal dat uit dit rijke bronnenonderzoek naar voren komt, raakt aan de maritieme, migratie-, sociaal-economische, transnationale en stadsgeschiedenis. Ook voor debatten rond de Nederlandse Opstand en staatsvorming is dit onderzoek relevant.

Het boek is vlot geschreven en de gepresenteerde resultaten worden ook onderbouwd door heldere tabellen en grafieken. Jiménez Montes blijft wel dicht bij zijn eigen onderzoek en is spaarzaam met vergelijkingen met andere casussen. Zo vergelijkt hij bijvoorbeeld de huwelijkspatronen van zijn onderzoeksgroep enkel kort met een groep Nederlandse handelaars die actief waren in de handel met Rusland en geeft hij in de voetnoot nog mee dat Jeroen Puttevils voor Antwerpen gelijkaardige resultaten heeft gevonden (p. 98). Door de casus van deze

flamencos maar beperkt te kaderen binnen het bestaande onderzoek, is het voor de lezer niet makkelijk in te schatten hoe uitzonderlijk of gangbaar de patronen zijn die Jiménez Montes schetst in vergelijking met andere migrantengroepen in Sevilla of andere groepen Vlaamse-Nederlandse of Duitse migranten in Spanje of andere Europese regio's. Desalniettemin is dit een rijke microgeschiedenis die veel inspiratie en aanzetten biedt voor debat en nieuwe onderzoek.

Janna Everaert, Universiteit Gent en Vrije Universiteit Brussel

Judith Noorman en Robbert Jan van der Maal, *Het unieke memorieboek van Maria van Nesse (1588-1650). Nieuwe perspectieven op huishoudelijke consumptie* (Amsterdam: Amsterdam University Press 2022). 328 p. ISBN 9789463725996.

DOI: 10.52024/tseg.14479

Vrouwen zijn niet altijd even makkelijk in historische bronnen terug te vinden. Het bestuderen van hun (huishoud)kasboeken maakt daarom steeds meer opgang in het wetenschappelijk onderzoek over vrouwen en huishoudens. Waar huishoudkasboeken voorheen werden beschouwd als tekenen van onderdrukking en ondergeschiktheid, zien onderzoekers nu steeds meer hoe kasboeken ook spreken van kracht en toe-eigening. Het gaat namelijk lang niet altijd om de verantwoording van zakgeld tegenover een echtgenoot, zoals lang gedacht, maar vaak juist om een middel om zelf controle te houden over financiële verantwoordelijkheden, en dat letterlijk in het handschrift van de vrouw zelf. Belangrijker nog, deze bronnen geven uniek inzicht in het dagelijks leven, in aanvulling op of in plaats van (veel schaarsere) egodocumenten.

Een rijke bron is ook zeker het memorieboek van Maria van Nesse, een rijke ongetrouwde vrouw in zeventiende-eeuws Alkmaar. In de introductie van *Het unieke memorieboek* beschrijven Judith Noorman en Robbert Jan van der Maal hoe zij het memorieboek op het spoor kwamen in het Belgische Mons, waar het Alkmaarse stuk door vererving terecht gekomen was, en hoe zij onmiddellijk het potentieel ervan herkenden. De auteurs hebben er goed aan gedaan het onder de aandacht te brengen van een breder publiek. Maria van Nesse heeft, blijkt uit de rest van het boek, al haar uitgaven minutieus opgeschreven,